

Туляков В.О.,

професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська
юридична академія», професор-
дослідник Інституту Європейського та
міжнародного кримінального права
університету Кастилія Ла Манча,
доктор юридичних наук, професор

КУЛЬТУРА ВІКТИМНОСТІ ТА БЕЗПЕКОВА СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ЯК ЛАМАЄТЬСЯ КРИМІНОЛОГІЧНА МАТРИЦЯ

*"Держава має обличчя Януса,
одночасно є головним захисником
прав людини як носієм обов'язків
(убезпечення безпеки),
і головним їх порушником".*

Пауль Гриди

Розвиток сучасної соціально-правової думки про злочини та зловживання владою свідчить про актуальність певної зміни формату досліджень: від індивідуальної поведінки до антисоціальної активності масових суб'єктів (міждержавних об'єднань, корпорацій, держав). Війни та військові конфлікти, репресії та зловживання владою проти власного народу приносять більше шкоди ніж кримінальні правопорушення злиднів та маргіналів. Тому кримінологія війни (М.Джеймісон, В.Др'омін) та віктимологія міждержавної агресії стають дедалі популярнішими [1].

Читаючи цього року курс віктимології міждержавної агресії [2], довелося звернути увагу на певну зміну системи соціальних оцінок війни, деструктивної поведінки держави у студентському середовищі. Інверсія ролей держави як суб'єкта зловживання владою та жертви при оцінці системи міжнародної кримінальної юстиції та питань поширеності юрисдикційних повноважень та відповідальності держави за злочини, вчинені за її межами, стає все більш зрозумілою. Злочини геноциду та агресії розглядаються як в концепті створення *ad hoc* трибуналів за умов застосування національного кримінального законодавства, діяльності Міжнародного кримінального суду за правилами Римського статуту, чи загалом із застосуванням універсальної юрисдикції. Цікаво, що саме позиція держави-жертви надає більше обізнаності та єдності підходу до процесу уніфікації відповідальності.

З точки зору класичної віктимології, застосування феномену Авеля

веде к використанню потреби захисту прав невинної жертви. Але, саме тут, на жаль, існує можливість для маніпуляцій. Законодавець у прагненні захисту невинних та убезпеченні безпеки від нападу держави-агресора порушує правила юридичної визначеності та пропорційності при спробах криміналізації окремих видів колабораційної діяльності, забороненню використання наукової інформації із джерел держави-агресора, криміналізації поширення інформації про нанесення ракетних ударів, тощо.

Емоційна складова таких рішень очевидна. Жертва потребує гідного поводження та легітимації помсти поруч з заходами безпеки. Але диверсифікація заходів впливу без належного юридичного оформлення веде до свавілля. Доречи, це забезпечує підтримку електорату, але політична доцільність приводить до більшої віктимізації.

Оскільки злочин все частіше розглядається як заборонене законом порушення суспільного порядку, а не як порушення інтересів жертви, окрема жертва ігнорувалася і залишалася, по суті, в приватних правових каналах для отримання компенсації. Еволюція риторики "суспільного блага" або "суспільного добробуту" є корисним легітимізуючим інструментом. Проте констатація урахування безпеки особистості, суспільства, держави при відсутності зв'язку між колективним віктимним та індивідуальними інтересами диверсифікували культуру віктимності у бік нехтування останньою.

Зрозуміло що за заповітом Бекариа «мудрий законодавець» повинен це попередити. Саме цьому, наприклад, виходячи, що відповідно до статті 83(1) Договору про функціонування ЄС, Парламент та Рада ЄС можуть встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень та санкцій у сферах особливо тяжких злочинів, що мають транскордонний вимір, Єврокомісія уперше розширяє перелік «європейських» злочинів. Наразі сферами злочинності, переліченими у цій статті, є тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконний обіг наркотиків, незаконний обіг зброї, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерна злочинність та організована злочинність. Але наприкінці листопада 2022 р. Рада ЄС ухвалила рішення про розширення переліку зазначених сфер злочинності, включивши до нього порушення обмежувальних заходів, прийнятих ЄС. Після ухвалення цього рішення Європейська Комісія представить пропозицію щодо директиви, яка міститиме мінімальні правила стосовно визначення кримінальних злочинів та покарань за порушення обмежувальних заходів ЄС. Цей проект директиви має бути обговорений та ухвалений Радою ЄС та Європейським Парламентом [3].

Ось у такому вигляді з урахуванням балансів законодавчої процедури відповідальності за порушення обмежувальних заходів поступово відбувається легітимація заходів, спрямованих на забезпечення реституції та репарацій за рахунок коштів РФ.

У іншому випадку матриця криміналізації (підстави, етапи, результати) ламається за умов формування тоталітарних норм (суспільство постправди по Орвеллу), деколонізації та реколонізації законодавства (позбавлення від застарілих, імплементація не відповідаючих мові закону дефініцій з іншої правової системи), маніпуляцій та формування неправа (на законодавчому та ідеологічному рівнях).

Єдине, що може протистояти цим деструктивним тенденціям розвитку процесу криміналізації є використання права прав людини у якості підґрунтя розвитку кримінально-правової ідеології та наукових основ криміналізації. Безпека держави залежить від вектору розвитку, ідеології суспільства (жертва-ягня, жертва герой), абсолютизації прав людини та гармонічної відповідальності за їх порушення. Отже безпека особистості не може бути другорядною у порівнянні із безпекою суспільства чи держави. Рівність, юридична визначеність, пропорційність, передбачуваність, субсидіарність, законність як принципи кримінального права та соціально-правові підґрунтя криміналізації повинні розглядатися виключно у векторі примата прав та безпеки жертви кримінального правопорушення компліментарності примусу та гідного поведження, компенсації, реституції та реабілітації, сатисфакції, та гарантій неповторення спричинення шкоди жертві [].

Таким чином, приведення кримінального законодавства України в умовах війни у відповідність із безпековими складовими права прав людини та документів ООН стосовно убезпечення безпеки жертв злочинів на усіх рівнях соціальної взаємодії вимагає закріплення:

- ▣ ідеології примата охорони прав та безпеки потерпілої особи у завданнях кримінального права;
- ▣ розвитку патронажного принципу дії кримінального закону та поширення універсальної юрисдикції на більш широке коло злочинів;
- ▣ відокремлення у Загальній частині КК розділу «Про потерпілого від кримінального правопорушення» (загальні ознаки, спеціальний потерпілий);
- ▣ розширення переліку кримінально-правових заходів для потерпілих (компенсація, реституція, сатисфакція, справедливе поведження);
- ▣ закріплення правил врахування позиції потерпілого при призначенні покарання та інших ікримінально-правових заходів;
- ▣ правил створення кваліфікованих складів виходячи зі статусу потенційного потерпілого.

Список використаних джерел:

1. Valeria Vegh Weis. Who can organize and exercise effective resistance? A southern criminology perspective on the victimology of state crime *Theoretical Criminology* 1–23, 2022 DOI: 10.1177/13624806221135598 journals.sagepub.com/home/tcr ; Arie-Freiberg. The State as a victim of crime *Australian-and-New-Zealand-Journal-of-Criminology*. Australian Government Publishing Service: Canberra. ISBN 00000000000000(Digital) 10.1177/000486588802100103
2. Tuliakov V. Victimology of intergovernmental aggression. Lessons of Russian war. – A syllabi for adjunct faculty. IE University, 2022. Preprint

https://blackboard.ie.edu/ultra/courses/_38343_1

3. Sanctions: Council adds the violation of restrictive measures to the list of EU crimes. *Council of the EU Press release*. 28 November 2022 URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/28/sanctions-council-adds-the-violation-of-restrictive-measures-to-the-list-of-eu-crimes/>

4. Основні принципи і керівні положення ООН, що стосуються права на правовий захист та відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм в області прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. *Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 2005 року № 60/147*. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/496/44/PDF/N0549644.pdf?OpenElement>

Фіалка М.І.,
професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЯК РІЗНОВИД «ФЕЙКІВ» В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Той хто володіє інформацією той володіє світом. Такий меседж набрав своєї популярності не сьогодні і не вчора. Поширення інформації в сучасному суспільстві виступає одним з управлінських процесів в соціумі. Усвідомлюючи цей аспект, будь-яке сучасне суспільство намагається, і це логічно, якщо не тотально контролювати свій інформаційний простір, то принаймні здійснювати його певне регулювання.

Не залишається осторонь в цьому питанні і Україна. Починаючи з перших років незалежності в українському суспільстві системно формувалось правове підґрунтя регулювання створення, зберігання та обігу інформації в сучасних умовах. Основу такого правового регулювання закладено в Законі України «Про інформацію» [1].

Даний нормативно-правовий акт визначає поняття певних явищ, які мають те чи інше відношення до інформаційного простору. Одним з основних термінів, що отримали правове закріплення в цьому законодавчому акті, є «документ», який визначається як матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі.

Щодо іншого поняття, яке має ключове значення в цьому питанні, а саме «інформація» Закон України «Про інформацію» наголошує на тому, що «інформація» це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1].